

ارزیابی تجارت جهانی و ایران

ذهنیت صادرات مدار

فعلاً در منطقه چهارم هستیم. برای اول شدن در تجارت، نیاز مبرم به تفکر صادرات‌مداری در محیط اقتصادی - تجاری کشور داریم.

امر، نامتعادل شدن تراز پرداخت‌ها، کاهش میزان سرمایه‌گذاری‌ها و از دست رفتن فرصت‌های شغلی خواهد بود.

اخیراً در گزارشی که بانک جهانی به انتشار آن اقدام نموده به ایجاد اقدامات حمایتی از صادرات و موانع تعرفه‌ای در مسیر واردات اشاره شده است که این موارد، مبین نقض تعهدات این کشورها در امر تجارت خارجی می‌باشد. اگرچه تصمیمات و معاهدات محکمی در زمینه رد محدودیت‌های تجاری دوجانبه توسط برخی کشورها صورت پذیرفته است، اما احتمال سرایت تصمیمات محدودکننده در مسیر روان‌سازی تجارت خارجی، می‌تواند دروازه‌های جهان را یک بار دیگر به روی تجارت آزاد و مباحث مربوط به آزادی اقتصادی ببندد، در حالی که در شرایط کنونی برای حل بحران رکود اقتصادی، شایسته‌تر آن است که کشورهای دنیا به تسهیل روابط اقتصادی فی‌مابین پرداخته و با ایجاد امکانات روان‌سازی تجاری، استفاده از حداکثر ظرفیت‌های تجاری را در اولویت برنامه‌های خود قرار دهند، چراکه سهم بیش از ۹۵ درصدی تجارت از محصول ناخالص برخی کشورهای دنیا، مبین نقش پررنگ تجارت در تصمیمات اقتصادی این کشورها است. در این بین نگاهی به آمار سرمایه‌گذاری‌های خارجی کشورمان

وقوع بحران مالی جهانی در سال ۲۰۰۸ مقدمه‌ای بود بر عوارض سخت و ضربات مهلکی بر بدنه اقتصاد کشورهای بزرگی که زمانی در عرصه جهانی سخن‌ها برای گفتن داشتند. در عرصه تجارت جهانی، وقوع رکود حاکم بر صنعت و کاهش تولیدات صنعتی در کشورهای بزرگ و اُفت تقاضای کالا در سراسر جهان - به خصوص کشورهای آسیب دیده - منجر به کاهش حجم کل تجارت جهانی شده است. با نگاهی به وضعیت کنونی جهان و روند قابل توجه نزولی جذب سرمایه‌ها و سرمایه‌گذاری و همچنین اُفت بی‌حساب شاخص‌های بورس در سراسر جهان می‌توان دریافت که این کاهش، دور از انتظار نبوده است. بسته‌های حمایتی کشورهای بزرگ دنیا مبین این حقیقت است که تداوم روند کنونی می‌تواند اقتصاد جهانی را در عرصه‌های مختلف دچار تزلزل نماید که حاصل این امر، افزایش شکاف‌های موجود و کاهش شرایط مناسب اقتصادی است. بررسی‌ها نشان می‌دهند تداوم شرایط کنونی، رابطه مبادله را به زیان کشورهای در حال توسعه دنیا پیش خواهد برد که این امر با توجه به کسری‌های موجود در تراز حساب جاری و پرداخت‌های این کشورها کاملاً مشهود است. در این بین اُفت شدید رشد اقتصادی بسیاری از کشورهای بزرگ و صنعتی دنیا حکایت از آینده مبهمی در تجارت جهانی دارد.

روند کنونی، علیرغم تمام اقداماتی که در جهت کنترل رکود صورت گرفته، نگرانی‌هایی را در سطح جهان رقم زده است. بسیاری از اقتصادهای نوظهور دنیا - خصوصاً آسیا با اُفت قابل توجه رشد مواجه هستند که هند و چین از آن دسته‌اند. در این راستا، افزایش نرخ تورم از دیگر معضلاتی است که تجارت جهانی را تهدید می‌کند. در کشور ما که عمده صادرات به نفت و محصولات نفتی وابسته است، کاهش تقاضای جهانی برای حامل‌های انرژی در نتیجه اُفت تولید، منجر به کاهش قیمت نفت و اُفت درآمدهای نفتی شده است. این اثر به صورت غیرمستقیم با تقویت کسری بودجه و افزایش نرخ تورم این قابلیت را دارد که صادرات کشور را - در همین میزان اندک کنونی - بیش استخراج: «اقتصاد ایران» از سازمان سرمایه‌گذاری اقتصادی و فنی ایران از پیش تحت‌الشعاع خود قرار دهد که نتیجه این

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران

سال	تعداد طرح	مبلغ سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی
۸۰	۷	۶۷,۹۹۱
۸۱	۲۷	۶۱۲,۷۰۵
۸۲	۴۰	۱,۳۵۷,۶۲۶
۸۳	۳۱	۲,۷۰۲,۷۳۸
۸۴	۵۹	۴,۲۷۵,۱۶۹
۸۵	۸۰	۱۰,۲۷۷,۸۲۲
۸۶	۱۰۴	۱,۲۸۹,۱۹۲
۸۷	۸۶	۸۲۱,۶۷۱
۸۸*	۹	۵,۰۷۳

از پیش تحت‌الشعاع خود قرار دهد که نتیجه این

نشان از اُفت رشد سرمایه‌گذاری‌ها در سال‌های منتهی به بحران جهانی دارد.

با نگاهی به اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران و با عنایت به تأکید مفاد این سند بر دستیابی به جایگاه برتر منطقه، ارزیابی روند رتبه‌بندی ایران در سال‌های اخیر در منطقه در امر تجارت می‌تواند در ازای راهکارهای آتی و تدوین چشم‌انداز پیش رو مؤثر باشد. مطابق بند ۴۴ سند مذکور، هم‌افزایی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌هایی از جمله تجارت که دارای مزیت نسبی هستند، با اولویت سرمایه‌گذاری در تقویت و تأسیس زیربناها و زیر ساخت‌های مورد نیاز و فراهم‌آوری بسترهای لازم جهت توسعه این امر مورد تأکید قرار گرفته است.

همچنین بند ۲۹ سند مذکور، افزایش سهم کشورمان ایران را از تجارت جهانی در جهت رشد پُرشتاب اقتصادی از طریق گسترش روابط سیاسی با کشورها در جهت نهادینه کردن روابط اقتصادی مدنظر در چشم‌انداز مورد تأکید قرار داده است.

مطابق رتبه‌بندی صورت گرفته توسط بانک جهانی که به تازگی آمار مربوط به رده‌بندی کشورهای جهانی را بر مبنای تجارت خارجی آنان به روز نموده است، کشور ایران در سال ۲۰۰۸ در رتبه ۲۷ کشورهای دنیا قرار گرفته است. گفتنی است طبق رتبه‌بندی مذکور، آلمان با صادراتی بالغ بر یک هزار و ۵۳۰ میلیارد دلار، بیشترین حجم صادرات جهان را به خود اختصاص داده است و از این حیث پس از اتحادیه اروپا مقام دوم این رده‌بندی را به خود اختصاص داده است. پس از آن کشورهای چین، آمریکا، ژاپن، فرانسه و ایتالیا رتبه‌های بعدی را از آن خود نموده‌اند. همچنین نگاهی به آمار مذکور مبین نقش ممتاز عربستان در منطقه با رتبه ۱۵ و میزان ۳۱۱ هزار و یکصد میلیون دلار صادرات است که البته بخش عمده‌ای از آن به صادرات نفت خام این کشور مربوط می‌شود.

پس از آن امارات با ارزش صادراتی معادل ۲۰۷ هزار و ۷۰۰ میلیون دلار رتبه دوم منطقه و جایگاه ۲۰ رده‌بندی جهانی را به خود اختصاص داده است. گفتنی است ترکیه با ۱۴۱ هزار و ۸۰۰ میلیون دلار صادرات جایگاه سوم منطقه و رده ۳۲ جهان را به خود اختصاص داده است. به این ترتیب شرایطی که برای ایران در راستای دستیابی به اهداف چشم‌انداز می‌توان قایل بود، پشت سر نهادن کشورهای مذکور است. گفتنی است آمار ایران در منطقه با احتساب درآمدهای نفتی ذکر شده است.

متأسفانه یکی از مواردی که طی سال‌های اخیر در اقتصاد کشور ما توجه چندانی به آن نشده، بحث تأمین سرمایه‌گذاری‌هایی است که می‌تواند موتور محرک اقتصاد ایران باشند. در این مورد حتی در بحث سرمایه‌گذاری در صنعت نفت - به عنوان صنعت مادر و تأمین‌کننده ۸۰ درصد درآمد کشور - همچنان با این چالش مواجه هستیم و از ابعاد سیاسی و اقتصادی، هنوز اقدامی جدی در تأمین امنیت سرمایه‌گذاری‌ها انجام نداده‌ایم. این امر در کنار تأکید فراوان دولتمردان و کارشناسان بر واگذاری شرکت‌های دولتی به بخش خصوصی و جذب فعالان بخش‌های غیردولتی به اقتصاد، مبین تناقض

موجود در امر سیاست‌ها و شگردها است و مادامی که این شرایط حکمفرما باشد، بهبود اوضاع دور از ذهن خواهد بود.

سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی که با انگیزه‌های مختلف، سرمایه‌ها و منابع مالی خود را در جهت افزایش تولید برای تأمین نیازهای داخلی و ارتقای صادرات در بازارهای جهانی به کار می‌گیرند، نیازمند خلق انگیزه‌های کافی برای ورود به عرصه‌های

فعالیت هستند که تأمین این انگیزه‌ها، مستلزم نگاه بلندمدت به امر توسعه سرمایه‌گذاری و بکارگیری این اهرم در امر "محوریت تولید بیشتر برای صادرات و صادرات برای توسعه" می‌باشد که توجه به این امر می‌تواند به عنوان پیش‌زمینه توسعه تجارت مورد بررسی قرار گیرد. نگاهی به سیاست‌های سال‌های اخیر دولت‌ها در ایران نشان از تلاشی همه‌جانبه در امر تشویق و جذب سرمایه‌گذاران به عرصه‌های تولید "صادرات‌مدار" دارد که این امر در کنار آثار شگرفی که بر اقتصاد ملی به جای می‌گذارد، زمینه‌ساز مقدمات جذب سرمایه‌های خارجی و ارزی از کانال روابط اقتصاد خارجی خواهد بود. در این راستا می‌توان به اهداف و سیاست‌های مندرج در سند راهبردی توسعه صادرات جمهوری اسلامی اشاره کرد که در بحث حمایت همه‌جانبه از تولیدات صادرات‌محور، با محول نمودن وظایف پیگیری و اجرا به بانک مرکزی، وزارت صنایع، سازمان توسعه تجارت، وزارت امور اقتصادی و وزارت بازرگانی، شرایط را برای حرکت به سمت خلق مشوق‌های توسعه صادرات فراهم آورده‌اند. در این راستا می‌توان موارد زیر را از اقدامات اولیه حمایتی در تولیدات صادرات‌محور برشمرد:

• اعطای تسهیلات با نرخ سود ترجیحی به تولیدکنندگان محصولات صادراتی

• حمایت از تولید تحت لیسانس هر کشور
• ایجاد و توسعه خوشه‌های صادراتی
• هدایت منابع صندوق ذخیره ارزی به تولیدات صادرات‌محور

• اجازه به سرمایه‌گذار خارجی جهت تولید در ایران و صادرات به دیگر کشورهای جهان
• حمایت از تولیدات صادراتی دارای زنجیره ارزش گسترده‌تر.

با همه اقدامات و سیاست‌هایی که دولت در راستای تحقق اهداف سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام در برنامه‌های جامع توسعه به آنها متوسل شده است، هنوز مسایل جهانی - به‌خصوص مسایل سیاسی ناشی از زیاده‌خواهی‌های آمریکا و برخی کشورهای اروپایی - شرایط را جهت تحقق دستاوردهای نظام در عرصه تجارت خارجی سخت کرده است.

به هر تقدیر، اجرای برخی سیاست‌ها در راستای توسعه سرمایه‌گذاری، بهبود فضای کسب‌وکار، کنترل تورم، مقررات‌زدایی و اجرای صحیح اصل ۴۴ قانون اساسی در کنار تعامل منطقی جهانی بر مبنای حفظ عزت ملی و اقتدار کشور می‌تواند شرایط را در جهت توسعه و رشد اقتصادی در سایه توسعه تجارت خارجی فراهم آورد. ■

۱۵ کشور اول منطقه و جهان بر مبنای ارزش صادرات

میلیارد دلار

رتبه‌بندی کشورهای جهان		رتبه‌بندی کشورهای منطقه		
رتبه	کشورهای جهان	میزان صادرات	کشورهای منطقه	رتبه
۱	اتحادیه اروپا	۳۱۱/۱۰۰	عربستان سعودی	۱
۲	آلمان	۲۰۷/۷۰۰	امارات عربی متحد	۲
۳	چین	۱۴۱/۸۰۰	ترکیه	۳
۴	آمریکا	۱۰۶/۴۰۰	ایران*	۴
۵	ژاپن	۹۵/۴۶۰	کویت	۵
۶	فرانسه	۶۶/۱۰۰	عراق	۶
۷	ایتالیا	۶۲/۴۴۰	قطر	۷
۸	هلند	۵۴/۱۶۰	رژیم صهیونیستی	۸
۹	روسیه	۳۸/۲۸۰	آذربایجان	۹
۱۰	انگلستان	۱۷/۱۷۰	بحرین	۱۰
۱۱	کانادا	۱۳/۱۲۰	سوریه	۱۱
۱۲	کره جنوبی	۹/۲۳۴	یمن	۱۲
۱۳	بلژیک	۳/۵۰۰	لبنان	۱۳
۱۴	هنگ کنگ	۲/۷۶۱	گرجستان	۱۴
۱۵	عربستان سعودی	۱/۲۲۵	ارمنستان	۱۵

استخراج: ماهنامه «اقتصاد ایران» از World Bank

* آمار ایران کل صادرات کشور را شامل می‌شود.